

## Een concessie voor een postkoets op het traject Hasselt-Luik, 1821

Rombout Nijssen

De geschiedenis van het openbaar vervoer in onze provincie in de eerste helft van de negentiende eeuw is nog grotendeels een onbeschreven blad. Al in de achttiende eeuw gaf de overheid in het vorstendom Luik het recht om met een diligence of postkoets personen te vervoeren, in concessie uit aan particulieren. Dat betekent dat bepaalde personen het recht, en wellicht het monopolie, kregen om op vastgestelde tijden een koets in te leggen die reizigers tegen een vastgesteld tarief van de ene naar de andere stad brachten. Aangezien het zowel in het ancien régime als in de negentiende eeuw de staat was die die concessies verleende, en lagere besturen die in onze provincie zetelden slechts zijdelings betrokken waren, worden er in het Rijksarchief te Hasselt weinig bronnen in dat verband bewaard.

Bij het inventariseren van het in het Rijksarchief bewaarde deel van het negentiende-eeuwse stadsarchief van Hasselt kwamen enkele stukken naar boven, die ons kunnen helpen om inzicht te krijgen in het aanbod en de organisatie van het openbaar vervoer. De stukken in kwestie kunnen in de leeszaal van het Rijksarchief geraadpleegd worden. U kan ze aanvragen als “Negentiende-eeuws stadsarchief van Hasselt, voorlopig nummer 1817”.

De omslag bevat onder meer een afschrift van het Koninklijk Besluit waarmee Willem I op 18 november 1821 aan de Antwerpse ondernemer Francois de Merville, als eigenaar en administrateur-generaal van de onderneming L’Eclair de concessie verleende om met *eene diligence tusschen de steden Luik en Hasselt en vice versa*, te rijden en daarmee tegen betaling personen te vervoeren. Bovendien verleende de vorst aan de Merville *zijn bijzondere bescherming*, ten blijke waarvan hij het koninklijk wapen en het opschrift *Sauve Garde*, op het portier van zijn diligence mocht aanbrengen. Voor de praktische organisatie van het vrachtvervoer wordt in het Koninklijk Besluit naar een op dezelfde dag goedgekeurd reglement verwezen, dat in hetzelfde archief bewaard bleef.

In het reglement bij het Koninklijk Besluit wordt vastgelegd dat deze concessie de Merville toelaat personen, goederen en *geldspecien*, te vervoeren. De Merville moet drie keer per week, op maandag, woensdag en vrijdag het traject Luik-Hasselt rijden, en drie keer per week, op dinsdag, donderdag en zaterdag, het traject Hasselt-Luik. Het vertrekuur is telkens tussen twaalf en één uur ’s middags, en tussen zes en zeven ’s avonds moet hij in

de andere stad aankomen (art. 1). Voor het uur van vertrek moet de bestuurder van de diligence zich richten op het *slaan der naastbij gelegene stadsklok*, zonder na het voorziene vertrek nog te mogen blijven wachten op laatkomers. Klanten die al vooruit betaald zouden hebben, en die zich niet tijdig bij de vertrekplaats aanbieden, hoeven niet terugbetaald te worden (art. 10). Om de concessiehouder nog meer te motiveren om deze afstand binnen 7 uren af te leggen, wordt vastgesteld dat hij, telkens hij er niet in zou slagen de plaats van bestemming op tijd te bereiken, een boete van 5 gulden zal moeten storten in de kas van de armentafel van de plaats van bestemming. In geval van overmacht mag het stadsbestuur hem van betaling van deze boete vrijstellen (art. 11). Buiten deze vastgestelde dagen en uren mag de concessiehouder geen reizigers, goederen of geld vervoeren op de lijn Hasselt-Luik (art. 19).

Aan de stadsbesturen van Luik en Hasselt wordt de vrijheid gelaten om *onder goedkeuring der Gedeputeerde Staten van Luik en Limburg*, een bijkomend reglement uit te vaardigen waarbij de noodige maatregelen zullen worden bepaald, om de onafgebroken en gestadige dienst dezer diligence, zoo wel als het gerief van het publiek te verzekeren, en een politiecommissaris met het toezicht op de naleving van dat reglement te belasten (art. 2).

De diligence zal onderweg geen gebruik moeten maken van de mogelijkheid om de paarden te wisselen, integendeel, de postwagen zal *ter plaatse harer bestemming* met de twee zelfde paarden aankomen, zo schrijft het reglement voor (art. 2). Aan de *postmeester der paardenposterij* die ten behoeve van het lange-afstandsverkeer voorziet in de mogelijkheid om van paarden te wisselen, en *van wiens paarden hij zich niet zal bedienen*, zal de concessiehouder een wettelijk voorziene schadeloosstelling moeten betalen (art. 22).

De ondernemer moet voor dit vervoer gebruik maken van een koets die negen zitplaatsen biedt: zes binnenplaatsen en drie niet overdekte plaatsen in de cabriolet, het achterste deel van de koets waar bij goed weer passagiers in de buitenlucht vervoerd kunnen worden. Naast personen, mag hij ook goederen en geld meenemen, waarvan het totale gewicht echter niet meer mag bedragen dan 1.000 *pond Nederlandsch gewigt* (art. 1).

Om controle toe te laten op de personen, de waren en het geld die hij vervoert, moet de Merville in Luik en in Hasselt een register houden, waarin al de door hem vervoerde personen, goederen en gelden geregistreerd worden, en dat hij ten allen tijde ter beschikking moet houden van het plaatselijk bestuur. Van iedere vervoerde persoon moeten de naam, *kwaliteit* of beroep, en woonplaats ingeschreven worden. Voorts moet de begeleider of *conducteur* van de wagen op iedere rit een lijst bij zich dragen van de personen, goederen en gelden die hij vervoert (art. 14).

Ter verzekering van de waren en de geldsommen die hij zal vervoeren, moet de Merville bij het stadsbestuur van Luik een waarborg van 1.000 gulden storten (art. 13), en om geen schade aan te richten aan de wegen, mag de diligence niet zwaarder geladen worden dan

de wettelijk vastgestelde maxima toestaan (art. 13).

Alleen de concessiehouder is ten opzichte van de overheid en de klanten verantwoordelijk voor het vervoer van zijn klanten en van de hem toevertrouwde waren en gelden. Ook wanneer fouten of schade het gevolg zouden zijn van een onrechtmatige daad of een verzuim van de *conducteur*, blijft de ondernemer verantwoordelijk ten opzichte van derden. Uiteraard staat het hem in dat geval vrij daarna verhaal te halen bij de *conducteur*. Daarom wordt de concessiehouder in het reglement op het hart gedrukt dat hij moet zorgen voor *bekwame en geschikte conducteurs, die zich niet aan den drank te buiten gaan, en de passagiers met beleefdheid en bescheidenheid bejegenen* (art. 15).

Naast het register van vervoerde personen en goederen, moet de concessiehouder aan de *posthuizen* te Luik en te Hasselt een register voorzien waarin reizigers hun klachten over het gedrag van zowel medepassagiers als conducteurs kwijt kunnen, en waarin klanten die menen dat hun vervoerde waren beschadigd of onvolledig aangekomen zijn, hun bezwaren kunnen inschrijven. Anonieme klachten zijn overigens niet toegelaten: wie een klacht in het register inschrijft, zal die moeten handtekenen met zijn naam en zijn beroep en verblijfplaats vermelden. De plaatselijke politiecommissaris wordt met het nazicht van dit register belast, en moet de plaatselijke overheid van de klachten op de hoogte stellen, *hetwelk daaraan alsdan het noodig gevolg zal moeten geven* (art. 17 en 18).

Wie zich met de diligence van Luik naar Hasselt of omgekeerd wil laten vervoeren, moet daarvoor, bijdragen in de tolgelden en in het drinkgeld voor de begeleider (de *conducteur*) en voor de bestuurder (de *postillon*) inbegrepen, 2 gulden en 25 cent betalen (art. 3). Voor passagiers die slechts een gedeelte van de weg meereizen wordt de prijs in verhouding aangepast, zonder echter minder dan een kwart van het volledige tarief te mogen bedragen (art. 4). Daar bovenop moet iedere reiziger, ongeacht het traject dat hij meereist, de *conducteur* 20 cent betalen (art. 6).

Iedere passagier heeft het recht om, zonder daarvoor meer te moeten betalen, 10 pond bagage mee te nemen. Voor extra bagage moet bijbetaald worden volgens het tarief voor het goederenvervoer (art. 5).

De diligence moet voorzien zijn van genummerde plaatsen. Voor het vertrek krijgt iedere passagier een *bewijs*, waarop het nummer van zijn zitplaats vermeld is. Ieders zitplaats wordt vlak voor het vertrek vastgesteld, waarbij reizigers die het hele traject meereizen de voorkeur krijgen bij de keuze van de plaatsen (art. 7).

Indien zich op de vertrekplaats en voor het gewone uur van vertrek meer dan negen passagiers aanbieden *die voor den geheelen weg betalen*, moet de concessiehouder voorzien in een *bijwagen*, een ander *besloten rijtuig* of desnoods een *fourgon* of vrachtkar. Dat laatste mag overigens enkel indien die kar zodanig aangepast is dat zij beschutting biedt tegen

regen en wind en zelfs van *het noodige of de noodige schuifgordijntjes voorzien* is. Bovendien mag hij enkel van een vrachtkar gebruik maken indien er niet meer dan één of twee extra passagiers zijn. Wanneer er drie of meer extra passagiers zijn, moet de concessiehouder voor een gesloten rijtuig zorgen (art. 8). De diligence en de andere rijtuigen waarvan gebruik gemaakt wordt – behalve de vrachtkarren waarvan het gebruik in de hierboven beschreven uitzondering toegestaan is – moeten rijtuigen met vering zijn, en met glazen vensters. In dit verband, en om na te gaan of de wielen de bij wet voorgeschreven breedte hebben, moeten de stadsbesturen van Luik en Hasselt er voor zorgen dat de rijtuigen op gezette tijden gecontroleerd worden (art. 12).

Van de passagiers wordt verwacht dat zij *zich onderling geen overlast aandoen*. In dit verband blijkt de aard van hinderlijk gedrag in het openbaar vervoer na eeuwen nog om dezelfde punten te draaien: *niemand zal vermogen te rooken zonder toestemming der andere reizigers, of bij zich eenigen hond of ander gedierte op het rijtuig nemen*, zo schrijft artikel 16 voor.

De prijs van het goederenvervoer is afhankelijk van het gewicht van de aangeboden goederen. Voor een pakket dat niet meer dan 5 *pond* weegt moet 25 cent betaald worden, het vervoer van een pakket van niet meer dan 10 *pond* kost 35 cent, en voor een pakket dat meer dan 10 pond en maximaal 50 pond weegt, mag de concessiehouder 50 cent aanrekenen. Voor goederen die meer dan 50 *pond* wegen, komt daar 2 cent per *pond* bij (art. 9). In artikel 5 wordt gespecificeerd dat met het woord *pond* een kilo bedoeld wordt. Voor waren die niet van de ene stad naar de andere vervoerd moeten worden, maar die slechts over een deel van het traject vervoerd moeten worden, hangt het tarief af van de lengte van het traject waarover zij vervoerd moeten worden. Indien dat niet meer dan de helft van het hele traject is, hoeft slechts de halve prijs betaald te worden. Voor vervoer over meer dan de helft van het traject moet de volle prijs betaald worden (art. 9).

Voor het vervoer van *geldspecien* mag de concessiehouder voor alle bedragen van 10 tot 25 gulden 30 cent aanrekenen, voor bedragen boven de 25 en tot maximaal 50 gulden mag hij 40 cent vervoerskosten aanrekenen, voor bedragen tot 100 gulden wordt dat 55 cent, voor het vervoer van bedragen van 101 tot 500 gulden mag hij 85 cent aanrekenen, en voor hogere bedragen, tot een maximum van 1.000 gulden bedraagt het tarief 1 gulden en 75 cent. Ook hier geldt de regel dat voor vervoer over minder dan de helft van het traject slechts het halve tarief mag aangerekend worden (art. 9).

Voor het vervoer van brieven moet de concessiehouder zich houden aan de wetten en reglementen die de *brievenposterij* in het koninkrijk regelen. In dit verband wordt vooral de verplichting om een brievenregister bij te houden onder de aandacht gebracht (art. 20). Diensten van de Staat kunnen overigens ten allen tijde op de concessiehouder beroep doen om hun brieven en pakketten te vervoeren *wanneer de gewoone middelen der brievenposterij daartoe ontoereikende mogten zijn* (art. 21).

Tot slot bevat het reglement voor de concessie nog een artikel, waarin bepaald wordt dat een exemplaar van dit reglement moet opgehangen worden aan *aan de posthuizen van de onderneming L'Eclair te Luik en te Hasselt*, zodat belanghebbenden er kennis van kunnen nemen (art. 23).

Net zoals het afschrift van het Koninklijk Besluit, is ook het in het Rijksarchief te Hasselt bewaarde afschrift van dit reglement voorzien van een indrukwekkende rij handtekeningen. Daaruit kan afgeleid worden dat het in Hasselt bewaarde exemplaar een afschrift is dat opgesteld werd door de griffier van de provincieraad, die toen de *Staten van de Provincie Limburg* genoemd werd. De griffier baseerde zich daarvoor op een afschrift dat hij ontvangen had van de secretaris-generaal van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Waterstaat, die zelf een exemplaar gekregen had dat gekopieerd was door de goede zorgen van de griffier van de Staatssecretarie, die voor het maken van die kopie kon beschikken over een door de *staatsraad belast met de Directie der Staatssecretarie* ondertekende kopie van het reglement.

Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, *Archief van het stadsbestuur van Hasselt*, voorlopig nr. 1817.

*Wij Willem, bij de gratie Gods Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz. enz. enz.*

*Op 't rapport van onzen minister van binnenlandsche zaken en waterstaat van den 16 dezer A.P. 373 N° 12 BZ, daarbij, ter onzer goedkeuring aanbiedende het ontwerp van een reglement op het rijden eener diligence tusschen de steden Luik en Hasselt (Limburg) en vice versa, met gelijktijdige voordracht om de voor de een postwagendienst benoodigde concessie te verleen en aan Francois de Merville, Administrateur Generaal en een van de eigenaren van de onderneming L'Eclair, wonende te Antwerpen, overwegende dat het zelve reglement overeenkomstig de door ons, op het stuk der postwagens of diligences gestelde verordeningen, is ingerigt, en het gerijf der reizigers daardoor allezins bevorderd wordt, zoowel als het vervoer van koopmanschappen, goederen en gelden.*

*Hebben besloten en besluiten:*

*Art. 1. Aan Francois de Merville, wonende te Antwerpen, wordt tot wederopzeggen toe, verleend concessie om in zijne voornoemde betrekking aan te leggen of te doen continueren een postwagen of diligence, rijdende van Luik op Hasselt en vice versa, zoodanig en in die voege als breeder is omschreven in het aan het tegenwoordig besluit geannexeerde reglement op het rijden van dezelve diligence.*

*Art. 2. Aan den in voege voorz. gebeneficeerden Francois de Merville, wonende te Antwerpen, wordt verleend onze bijzondere bescherming en toegestaan ten blijke van dien, ons Koninklijk wapen met het opschrift *Sauve garde* op het poortier zijner diligence te voeren. Onze Minister van Binnenlandsche Zaken en Waterstaat is onder toezending van kopie van het voorz. reglement belast met de uitvoering van het tegenwoordig besluit, waarvan*

*afschriften, met bijvoeging van kopijen van voorz. reglement, zullen worden toegezonden, aan onzen minister van staat, belast met de generale directie der ontvangsten tot informatie, en aan Francois de Merville voornoemd, ten einde zich overeenkomstig derzelve inhoud nauwkeurig te gedragen.*

*Gegeven te 's Gravenhage den 18<sup>e</sup> November des Jaars 1821, het achste onzer regering.  
Get. Willem*

*Van den Koning (get.) J.G. de Mey van Streefkerk.*

*Accordeert met des zelfs origineel.*

*De griffier der staatssecretarie*

*(Get.) L.H. Schovel*

*Voor eensluidend afschrift.*

*De secretaris generaal bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken en Waterstaat.*

*(Get.) Wenckebach*

*Voor eensluidend afschrift*

*De griffier der Staten der provincie Limburg*

*W.A. Gillie... (NAKIJKEN)*

*Reglement voor de onderneming der Diligence van Luik op Hasselt en vice versa, bediend wordende door Francois De Merville, als Administrateur Generaal en één van de eigenaars van de onderneming L'Eclair, wonende te Antwerpen.*

*Art. 1.*

*De Diligence zal den weg van Luik en Hasselt en vice versa afleggen. Zij vertrekt van Luik des maandags, woensdags en vrijdags, tusschen 12 en 1 ure, om 's avonds tusschen 6 en 7 uren te Hasselt aan te komen. Zij vertrekt wederom van Hasselt naar Luik des dinsdags, donderdags en zaterdags tusschen 12 en 1 uren, om tusschen 6 en 7 uren des avonds aan te zijn.*

*Zij zal negen plaatsen bevatten, te weten zes binnen de diligence en drie in de cabriolet.*

*Ook zal zij goederen en geldspecien kunnen vervoeren, ter zwaarte van duizend pond Nederlandsch gewigt.*

*Art. 2.*

*Er zullen op den weg geene ridden worden aangesteld. De Postwagen zal ter plaatse harer bestemming met de twee zelfde paarden aankomen. Onder goedkeuring der Gedeputeerde Staten van Luik en Limburg zal, door de regeringen van Luik en Hasselt, worden vastgesteld een reglement waarbij de noodige maatregelen zullen worden bepaald, om de onafgebroken en gestadigen dienst dezer diligence, zoo wel als het gerief van het publiek te verzekeren.*

*Het gemeld reglement zal worden ten uitvoer gebragt onde onmiddelijk toezigt van eene kommissaris van Policie in elke der beide steden van Luik en Hasselt, daarmede speciaal te belasten.*

*Art. 3.*

*De vracht der plaatsen, de tolgelden, mitsgaders de drinkgelden der conducteurs en postil-*

*lons, daaronder begrepen, is voor den geheelen weg tusschen Luik en Hasselt bepaald op twee guldens vijftientig cents, Nederlandsch courant.*

*Art. 4.*

*De passagiers, die de diligence slechts voor een gedeelte van den weg nemen, hetzij ter plaatse van het vertrek, of gedurende de reis, zullen betalen in evenredigheid van den afgelegden weg.*

*De afstanden welke minder dan één vierde bedragen, zullen altijd voor één vierde berekend worden.*

*Art. 5.*

*Ieder reiziger zal, zonder daarvoor eenige betaling te doen, met zich mogen nemen, bagage, ter zwaarte van tien pond (kilogrammes).*

*Voor het meerdere zal betaald worden zooals hierna voor de afzonderlijke medegezonden wordende goederen wordt bepaald.*

*Art. 6.*

*Boven en behalve deze prijs zal door ieder reiziger aan den conducteur betaald worden twintig cents, zoo voor een gedeelte van den weg als voor den gehelen weg.*

*Art. 7.*

*De reizigers die de vracht voor den geheelen weg betalen, zullen de voorkeur wegens de plaatsen hebben, boven diegenen welke slechts een gedeelte van den weg afleggen. Aan eenieder zal nogtans een bewijs afgegeven worden, het nummer bevattende der plaats welke hij genomen heeft. De orde der plaatsen zal evenwel niet eerder geregeld worden, dan op den oogenblik van vertrek, overeenkomstig de hierboven omschreven bepalingen.*

*Art. 8.*

*Bij aldien een of meer personen boven het getal van negen zich aanbieden om eene zitplaats in de diligence te nemen, zal men, tot op het tijdstip van het vertrek gehouden zijn om naar hun getal hun een bijwagen te geven, of eenig ander besloten rijtuig of eindelijk een fourgon.*

*Al de bepalingen van het tegenwoordig reglement zullen op deze rijtuigen toepasselijk zijn. De fourgons zullen tegen regen en wind behoorlijk beschutting moeten aanbieden. Te dien einde zullen zij met het noodige of de noodige schuifgordijntjes voorzien zijn, onder dit beding alleen, wordt het gebruik daarvan als bijrijtuig toegestaan, en wel voor één of twee reizigers. Bij aldien drie of vier passagiers een tweede of bijrijtuig vragen, zal men geen fourgon maar een besloten rijtuig moeten bezorgen.*

*De voorenstaande bepalingen kunnen niet gevorderd worden door zoodanige passagiers die de vracht niet voor den geheelen weg betalen.*

*Art. 9.*

*Voor het transport van goederen en koopmanschappen voor den geheelen weg, en meer dan de helft van den weg zal betaald worden, te weten: voor een pak wegende van 1 tot 5 pond Nederlandsch gewigt, 25 cents; van 6 a 10 pond, 35 cents; van 11 a 25 pond, 50 cents; van 26 a 50 pond, f 0,50; boven deze zwaarte zal betaald worden 2 cents per pond. Voor de medegegeven wordende geldspecien, zal voor vracht betaald worden, van f 10 tot f 25, 30 cents; van f 26 a f 50, 40 cents; van f 50 a f 100, 55 cents; van f 101 a f 500,*

85 cents; van f 501 a f 1.000, f 1,75 cents. Voor zoodanige vrachtgoederen of geldspecien welke slechts voor een gedeelte van den weg vervoerd worden, zal de helft van de bovenstaande vracht betaald worden.

Art. 10.

De diligence zal met het slaan der naastbij gelegene stadsklok vertrekken, zonder naar eenig passagier of eenige vrachtgoederen te wachten, en zonder dat men het tijdstip van het vertrek verzuimd hebbende, de betaalde vracht zal kunnen terug vorderen.

Art. 11.

De diligence zal den weg tusschen Luik en Hasselt en vice versa binnen den bij het 1<sup>e</sup> Artikel vastgestelde tijd van 7 uren afleggen, onder verbeurte eener boete van vijf guldens telken reize, ten behoeve der algemeenen armenkas der stad alwaar dezelve te laat zal aankomen.

De plaatselijke regering zal van die boete nogtans kunnen vrijstellen, wanneer onvoorziene omstandigheden de reis vertraagd hebben.

Art. 12.

Met uitzondering der fourgons, waarvan bij het 8<sup>e</sup> Art. gewag wordt gemaakt, zal men zich niet anders mogen bedienen dan van besloten, op veren hangende rijtuigen met glazen. Tot dat einde zullen de plaatselijke regeringen van Luik en Hasselt, op gezette tijden, den staat der voor dezen postwagendienst gebruikt wordende rijtuigen onderzoeken, en zich verzekeren of de vellingen der wielen der eigenlijk gezegde diligences voor negen plaatsen, de bij de wet voorgeschrevene breedte hebben.

Art. 13.

Tot zekerheid van de door de diligence vervoerd wordende goederen en gelden, zal de ondernemer behoorlijken borg moeten stellen, ten genoegen der regering van Luik, ten bedrage van duizend Nederlandsche guldens.

Het gewigt der te vervoeren gelden en goederen zal niet te boven mogen gaan de zwaarte der wegen vastgesteld bij de verordeningen opzigtelijk de groote wegen, zoo die reeds bestaan of in het vervolg zouden worden ingevoerd.

Art. 14.

Aan de posthuizen der diligences, zoo te Luik als te Hasselt, zal een register gehouden worden, bevattende de namen, kwaliteiten en woonplaatsen der reizigers, mitsgaders de opgave der goederen en gelden, met deze rijtuigen vervoerd wordende.

Dit register zal aan het onderzoek van het plaatselijk bestuur onderworpen worden, zoo dikwerf het zelve zulks zal begeren.

Aan de conducteurs zal eene lijst medegegeven worden, bevattende het getal en de bestemmingsplaatsen en passagiers, en eene gelijke lijst der goederen en geldspecien, met de adressen derzelve, waarvoor de conducteurs, volgens die lijsten bij aankomst verantwoordelijk zullen zijn.

Art. 15.

De ondernemer zal zorg dragen om zich van bekwame en geschikte conducteurs te voorzien, die zich niet aan den drank te buiten gaan, en de passagiers met beleefdheid en bescheidenheid bejegenen. Hij is bijzonder verantwoordelijk voor alle, door de conducteurs



*met opzicht tot het geld en de goederen gepleegd wordende ontrouw, zoowel als voor allen verzuim, waaraan dezelve zich zouden mogen schuldig maken, onverminderd derzelve verhaal op gedachte conducteurs.*

*Art. 16.*

*De passagiers zullen zich onderling geen overlast mogen aandoen.*

*Niemand zal vermogen te rooken zonder toestemming der andere reizigers, of bij zich eenigen hond of ander gedierte op het rijtuig nemen.*

*Art. 17.*

*Aan de posthuizen te Luik en te Hasselt zal een register gehouden worden, waarin ieder passagier zal kunnen opteekenen, mits zulks door zijne naamteekening bekrachtigende, de klagen welke hij zal vermeenen tegen een zijner reisgenoten te kunnen inbrengen, zoowel als tegen de conducteurs, wegens de overtreding van het tegenwoordig reglement.*

*Bij het teekenen van zijnen naam zal hij gelijktijdig zijn beroep en gewoon verblijf vermelden.*

*De kommissaris van politie ter plaatse alwaar de klage zal zijn ingebracht geworden, zal gehouden zijn hetzelfde register ten zelfde dage aan het plaatselijk bestuur ter hand te stellen, hetwelk daaraan alsdan het noodig gevolg zal moeten geven.*

*Art. 18.*

*Die vermeenen mogt eenige gegronde klage te kunnen inbrengen wegens ondergane schade of verlies aan de met de diligence vervoerd geweest zijnde goederen of gelden, zullen van denzelfden weg zich kunnen bedienen.*

*Art. 19.*

*De ondernemer vermag als zoodanig op die tijden dat de diligence niet rijdt, geene reizigers, goederen of geldspecien vervoeren.*

*Art. 20.*

*Noch de ondernemer, noch de conducteur dezer diligence vermag zich met partikuliere brieven te belasten, dan onder dezelfde voorwaarden en verordeningen, als bij de wetten en reglementen voor de Brievenposterij zijn vastgesteld. Deze brieven zullen behoorlijk op een register moeten worden gebracht, overeenkomstig het veertiende artikel.*

*Art. 21.*

*De ondernemer zal verplicht zijn om, buiten bezwaar van het Rijk, zich met het vervoer der pakketten, 's Rijks dienst betreffende, te belasten, wanneer de gewoone middelen der brievenposterij daartoe ontoereikende mogten zijn.*

*Art. 22.*

*Hij zal eindelijk gehouden zijn om aan den Postmeester der Paardenposterij langs den weg door de diligence bereden wordende, van wiens paarden hij zich niet zal bedienen, de schadeloosstelling voor ieder paard en voor elken rid te betalen, overeenkomstig de voorschriften van het eerste Artikel der Wet van 15 Ventose van het dertiende jaar.*

*Art. 23.*

*Het tegenwoordig reglement zal aan de posthuizen van de onderneming L'Eclair te Luik en te Hasselt ter inzage van het publiek en de verdere belanghebbenden, worden aangeplakt. Goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van den 18<sup>e</sup> November 1821, N<sup>o</sup> 31.*

*Mij bekend*

*De Staatsraad belast met de Directie der Staatssecretarie.*

*(Get.) J.G. De Mey Van Streefkerk*

*Accordeert met deszelfs origineel.*

*De griffier ter Staatssecretarie*

*(Get.) L.H. Elias Schovel.*

*Voor eensluidend afschrift*

*De Secretaris Generaal bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken en Waterstaat*

*(Get.) Wenckebach*

*Voor eensluidend afschrift*

*De Griffier van de Staten van de Provincie Limburg.*

*(Getekend:) W.A. Gillean*

*Adres van de auteur:*

Rijksarchief

Bampslaan 4

3500 Hasselt